

PREDLOG STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I ZAŠTITU DJECE OD NASILJA SA AKCIONIM PLANOM

2017-2021.

Mart 2017.

Skraćenice

MP *Ministarstvo pravde*

MRSS *Ministarstvo rada i socijalnog staranja*

MPJ *Ministarstvo prosvjete*

MZ *Ministarstvo zdravlja*

MUP *Ministarstvo unutrašnjih poslova*

MLjMP *Ministarstvo za ljudska i manjinska prava*

MIDT *Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije*

CSR *Centar za socijalni rad*

SZO *Svjetska zdravstvena organizacija*

IJZ *Institut za javno zdravlje*

NVO	<i>Nevladine organizacije</i>
UNICEF	<i>Dječji fond Ujedinjenih nacija</i>
CRC	<i>Konvencija o pravima djeteta</i>
ZzŠ	<i>Zavod za školstvo</i>
CIRT	<i>Tim za odgovor na računarske incidente (eng. Computer Incident Response Team),</i>

Sadržaj

I.	POGLAVLJE	5
I.1	Kontekst	5
I.2	Strategija	6
I.3	Vizija Strategije	6
I.4	Opšti cilj Strategije	6
I.5	Pristup zasnovan na dječjim pravima	8
I.5.1	Učešće javnosti	8
I.5.2	Multidisciplinarni i međusektorski pristup	8
I.5.3	Profilisanje službi koje rade sa djecom	9
I.5.4	Održivost	9
I.5.5	Rodna senzitivnost	9
I.5.6	Pristup zasnovan na čvrstim pokazateljima	9
I.6	Definicije	9
II.	POGLAVLJE	11
II.1	Osnovne činjenice o djeci	11
II.2	Učešće djece u procesu kreiranja javnih politika	12
II.3	Percepcije i društvena uvjerenja o nasilju	12
II.4	Tjelesno kažnjavanje djece	14
II.5	Negativna iskustva u djetinjstvu u Crnoj Gori	15
II.6	Dječji brakovi	15
II.7	Krivična djela i nasilje nad djecom	15
II.8	Djeca bez roditeljskog staranja	17
III.	POGLAVLJE	20
III.1	Specifični strateški ciljevi	20
III.2	AKCIONI PLAN ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I ZAŠTITU DJECE OD NASILJA 2017-2021	21
III.2.1	Specifični strateški cilj 1: Unapređenje zakonodavstva i sprovođenje politika koje djecu štite od svih oblika nasilja	21
III.2.2	Specifični strateški cilj 2: Unapređenje institucionalnog okvira za profesionalnu, kvalitetnu i efikasniju brigu i zaštitu djeteta	22
III.2.3	Specifični strateški cilj 3: Osnaživanje uprave policije i pravosudnog sistema za zaštitu djece od nasilja i za rad u najboljem interesu djeteta	29

III.2.4	Specifični strateški cilj 4: Pokretanje promjena u društvenim normama koje prihvataju, opraštaju ili ignorišu nasilje	31
III.2.5	Specifični strateški cilj 5: Razvijanje životnih vještina i otpornosti kod djece kako bi se spriječilo nasilje i njegove posljedice	33
III.2.6	Specifični strateški cilj 6: Kreiranje sistema za monitoring, evaluaciju i istraživanje	35
III.3	Pokazatelji uspjeha u realizaciji ciljeva Strategije u vremenskom periodu od 2017. do 2021. godine	37

I. POGLAVLJE

Uvod

I.1 Kontekst

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta suštinski je doprinijela zaštiti djece i prevenciji nasilja i artikulisanju glasa djece. Shvatanje nasilja treba da se oslanja na član 19 Konvencije, koji definiše pravo na zaštitu djece „od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu“.

Izloženost nasilju ili seksualnom zlostavljanju predstavlja bolno iskustvo, koje povećava rizik da djeca i adolescenti razviju probleme mentalnog i fizičkog zdravlja, bilo u djetinjstvu ili u odraslom dobu. Iako su sva djeca u riziku da postanu žrtve nasilja, djeca sa smetnjama u razvoju su posebno izložena tom riziku. Istraživanje SZO o rasprostranjenosti i riziku od nasilja nad djecom, koje je objavljeno u julu 2012.g., ukazuje na to da su djeca sa smetnjama u razvoju 3,7 puta u većem riziku od bilo koje vrste nasilja u odnosu na djecu bez smetnji u razvoju. Djeca s mentalnim i intelektualnim smetnjama posebno su ranjiva, i ona su u 4,6 puta većem riziku od seksualnog nasilja nego njihovi vršnjaci bez smetnji u razvoju.

Nasilje i seksualno zlostavljanje nad djecom dovode do velikih društveno-ekonomskih troškova zbog troškova servisa mentalnog i fizičkog zdravlja, servisa za brigu o djeci i policijskih resursa. Traume iz djetinjstva imaju za posljedicu umanjenje kvaliteta života i smanjenu sposobnost aktivnog učešća u društvu, a to, opet, može rezultirati društvenom izolacijom i nezaposlenošću, praćeno finansijskim problemima koji iz toga često proističu. Istraživanje pokazuje da nasilje može imati i negativan uticaj na rezultate i uspjeh djece u školi, što može da ima dugoročne negativne ekonomske posljedice, uključujući i siromaštvo. Takođe, izloženost nasilju u ranom uzrastu može da ometa razvoj mozga i vezuje se za niz problema s mentalnim zdravljem. ***U svim svojim vidovima, nasilje nad djecom je pogubno, a u najgorim slučajevima i fatalno.***

Kad se to ima na umu, sprečavanje nasilja nad djecom i njihova zaštita od nasilja predstavlja najvažniji cilj prilikom razrade zakona i strategija u jednoj zemlji. Zato je Crna Gora za svoje prioritetne ciljeve postavila stvaranje uslova koji su prihvatljivi za optimalan rast i razvoj djece, uključujući i ulaganje u roditeljske kompetencije, korišćenje praksi zasnovanih na čvrstim pokazateljima i intervencije čiji je cilj zaštita svakog djeteta. Ti prioritetni ciljevi pretočeni su u Strategiju za prevenciju i zaštitu djece od nasilja za period 2017–2021. godina.

I.2 Strategija

Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja obuhvata period 2017–2021. godine. Primjenjuje se na svu djecu uzrasta 0–18 godina, bez obzira na rod, državljanstvo, nivo funkcionalnih sposobnosti, seksualnu orijentaciju ili druge lične karakteristike. Ovdje su takođe predstavljene mjere za intenziviranje rada na zaštiti i drugim vidovima pomoći djeci koja su bila izložena nasilju ili seksualnom zlostavljanju.

Izradom Strategije koordiniralo je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom pravde, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Ministarstvom finansija, Ministarstvom unutrašnjih poslova i predstavnicima nevladinog sektora.

I.3 Vizija Strategije

Sveobuhvatna vizija Strategije je stvaranje okruženja bez nasilja i srećnijeg djetinjstva za svu djecu u Crnoj Gori. Strategija svoju viziju projektuje na budućnost, ali se zasniva na sadašnjem stanju u zemlji.

Sveobuhvatna vizija Strategije:

** Okruženje bez nasilja za srećnije djetinjstvo u Crnoj Gori **

I.4 Opšti cilj Strategije

Opšti cilj Nacionalnog strateškog okvira za prevenciju i zaštitu djece od nasilja u Crnoj Gori (2017-2021) jeste ojačati ulogu nacionalnog sistema u okviru multidisciplinarnog odgovora u: prevenciji nasilja i zaštiti fizičkog i mentalnog zdravlja djece koja su izložena nasilju ili su u riziku od nasilja; pružanju njege i usluga za djecu žrtve nasilja i ublažavanju zdravstvenih i drugih negativnih posljedica nasilja. Ovo se može sumirati kao:

Opšti cilj Strategije:

"Do 2021. godine, omogućiti za svu djecu u Crnoj Gori unaprijeđenu zaštitu od svih oblika nasilja, uključujući zanemarivanje i

Specifični ciljevi Strategije su usmjereni na unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira, pravosudnog sistema, društvenih normi, razvijanje životnih vještina i otpornosti kod djece kao i kreiranje sistema za monitoring i evaluaciju.

Postoji široka saglasnost u pogledu toga da **škole** predstavljaju mjesto gdje se često prepoznaju razni oblici nasilja. Važno je da djeca i mladi ljudi imaju priliku da razgovaraju s odraslom osobom od povjerenja. Takođe treba da znaju što da urade ako neki njihov prijatelj trpi bilo koji vid nasilja ili seksualnog zlostavljanja. Potrebno je ojačati napore na suzbijanju vršnjačkog nasilja (*bullying*). Djeci u Crnoj Gori omogućen je širok pristup internetu, čime stiču vrijedne digitalne vještine, ali su ujedno i više izložena neprijatnim iskustvima, neprimjerenim sadržajima i zloupotrebama. Potrebno je informisati djecu o načinima na koje oni sami mogu da se nose s različitim rizicima na internetu, a škole ovdje imaju značajnu ulogu.

Djeca treba da imaju znanja o seksualnosti i sopstvenom tijelu, o fizičkom i psihičkom nasilju i o seksualnom zlostavljanju. To može da im olakša da postavljaju granice i razumiju što je neprihvatljivo ponašanje, što im omogućava da teška iskustva izraze riječima.

Domovi zdravlja su ključne institucije u kojima počinje prevencija, jer su zaposleni u domovima zdravlja u kontaktu s roditeljima i djecom od rane faze njihovog razvoja. Ove ustanove su u poziciji da uoče rane signale nasilja, razvojnih i bihevioralnih problema, te mogu da pomognu da se osigura blagovremena intervencija ukoliko prijavljuju ili upućuju slučajeve policiji ili socijalnim službama.

Socijalne službe koje postoje u zemlji moraju biti adekvatno opremljene, kako u smislu kadrovskih, tako i u pogledu svih drugih vrsta resursa. To olakšava adekvatno rješavanje problema nasilja nad djecom, u vidu prevencije kroz podršku porodici, i kroz zaštitu djeteta u slučaju ugroženosti. Djeca moraju biti „u dobrim rukama“. To je budući pristup socijalnog staranja.

Policija koja je edukovana i osposobljena da identifikuje djecu žrtve nasilja i zlostavljanja, kao i da postupa s dužnom pažnjom u takvim situacijama, umnogome može da ublaži traumu kojoj su izložena djeca žrtve. Policija treba blisko da sarađuje s **pravosudnim sistemom**, koji treba da kažnjava učinioce, štiti žrtve i daje primjer postupanja u najboljem interesu djeteta, zajedno s **advokatima, forenzičkim ekspertima** i socijalnim službama.

I.5 Pristup zasnovan na dječjim pravima

Strategija se rukovodi međunarodnim standardima ljudskih prava i dječjih prava, predviđenih Konvencijom o pravima djeteta.

Konvencija o pravima djeteta obuhvata najmanje četiri vida prava, koja Komitet za prava djeteta prepoznaje kao opšta načela, i koja treba uzimati u obzir prilikom sprovođenja Strategije i u svim situacijama koje se odnose na djecu. Ona predstavljaju osnov za izradu ove Strategije:

- **Najbolji interes djeteta**

Sve radnje u odnosu na djecu, bilo da ih sprovodi Vlada ili nevladine organizacije (NVO), zakonodavne ili pravosudne institucije, treba da se rukovode najboljim interesom djeteta. To uključuje sve mjere koje se preduzimaju da se štite djeca od svih vidova nasilja.

- **Učešće djeteta**

Osigurati da djeca imaju pravo da slobodno izražavaju svoja mišljenja u svim stvarima koje ih se tiču, a ta se mišljenja uzimaju u obzir u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta. U tu svrhu, djeci pogotovo treba dati priliku da budu saslušana u svakom sudskom i upravnom postupku, bilo neposredno ili putem odgovarajućeg zastupnika ili organa, a primjeren način podržava zakonski postupak koji je na snazi.

- **Pravo na život, opstanak i razvoj**

Država treba da omogući pravo na život, opstanak i razvoj djeteta, što podrazumijeva kvalitetnu brigu za dijete, zdravlje i obrazovanje. To znači da je država odgovorna da spriječi nasilje, jer ono može da ugrozi opstanak i razvoj djeteta.

- **Nediskriminacija**

Država mora da poštuje i osigura prava djeteta predviđena ovom Strategijom, te da se ona sprovedu bez ikakve diskriminacije djece, roditelja ili staratelja po bilo kom osnovu, bez obzira na rasu, boju kože, rod, seksualnu pripadnost, jezik, vjeru, političku pripadnost, državljanstvo, fizičku sposobnost, status na rođenju i slično.

I.5.1 Učešće javnosti

Izrada i sprovođenje programa mjera iz Strategije ne podrazumijeva samo Vladu, već i druge aktere, kao što su univerziteti, institucije, mediji, nevladine organizacije, djeca i omladinske mreže. Privatni sektor takođe može da odigra značajnu ulogu u promovisanju zaštite djece od nasilja.

I.5.2 Multidisciplinarni i međusektorski pristup

Nasilje nad djecom je složen problem koji uključuje pitanja kao što su rodno zasnovano nasilje, diskriminacija, siromaštvo, organizovani kriminal i radna snaga. Nacionalna strategija mora da uzme u obzir svu tu složenost, kao i potrebu za **multidisciplinarnim odgovorom na nasilje**.

Međusektorski pristup podrazumijeva da se intervencije osmišljavaju i realizuju kroz saradnju, koja uključuje sve sektore, na nacionalnom nivou kao i na nivou lokalne zajednice. Zato je potrebna koordinacija među ministarstvima/institucijama, lokalnim organima i civilnim društvom.

I.5.3 Profilisanje službi koje rade sa djecom

Vlada je prepoznala potrebu za novom politikom koja ima za cilj kadrovsko profilisanje i unaprjeđivanje službi koje rade sa djecom u svim nadležnim institucijama.

I.5.4 Održivost

Prilikom osmišljavanja i realizacije strateških intervencija, potrebno je voditi računa o njihovoj kratkoročnoj, kao i dugoročnoj održivosti. Sistem osmišljen Strategijom treba da obezbjeđuje kontinuitet i samoodrživost.

I.5.5 Rodna senzitivnost

Rod igra važnu ulogu u ovoj problematici, pri čemu treba imati u vidu da kod djevojčica i dječaka postoje različiti rizici i posljedice kada je u pitanju nasilje.

I.5.6 Pristup zasnovan na čvrstim pokazateljima

Strategija se zasniva na podacima/pokazateljima koji su pouzdani i raspoloživi na međunarodnom i nacionalnom nivou, kao i na naučnim istraživanjima koja pomažu u utvrđivanju problema, određivanju prioriteta i osmišljavanju ciljeva i aktivnosti.

I.6 Definicije

Definicije koje se koriste u Strategiji odnose se na standarde ljudskih prava kako ih koriste Komitet UN za prava djeteta, SZO i UNICEF.

Dijete je osoba do 18 godina života.

Nasilje nad djecom odnosi se na sve oblike fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanje, zanemarivanje ili nemarne postupke, zloupotrebu ili eksploataciju, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.

Seksualno nasilje definiše se kao svi vidovi seksualnih činova, pokušaja navođenja na seksualni čin ili neželjenih seksualnih komentara koji su usmjereni na nečiju seksualnost, uz korišćenje prisile od strane bilo koga, bez obzira na odnos te osobe sa žrtvom u bilo kom kontekstu. To uključuje fizički kontakt, kao i nepostojanje fizičkog kontakta, uključujući, ali ne i ograničavajući se na: (a) ubjeđivanje ili prisilu djeteta da se upusti u seksualnu aktivnost koje je psihološki opasno ili nezakonito; (b) korišćenje djece u svrhe komercijalne seksualne eksploatacije; (c) korišćenje

djece u video ili audio ilustracijama koje se odnose na seksualno nasilje; i (d) dječju prostituciju, seksualno ropstvo, seksualnu eksploataciju u turizmu, trgovinu ljudima u svrhe seksualne eksploatacije (unutar zemlje i među zemljama), prodaju djece u seksualne svrhe i prisilni brak.

Dječja pornografija odnosi se na “bilo koje predstavljanje, na bilo koji način, djeteta koje učestvuje u pravim ili simuliranim seksualnim aktivnostima ili bilo koje prikazivanje djelova tijela djeteta za prvenstveno seksualne svrhe”.

Emocionalno nasilje uključuje neobezbjedjivanje odgovarajućeg i podsticajnog okruženja u kome djeca mogu da razvijaju svoje društvene kompetencije na sveobuhvatan i stabilan način, u skladu sa svojim ličnim potencijalom i u okruženju zajednice. Primjeri: (a) svi vidovi opasnih i kontinuiranih interakcija s djetetom; (b) plašenje, zastrašivanje i prijetnje; iskorištavanje i postupci koji dijete kvare, ocrnjuju i odbacuju, izoluju, zanemaruju i čine da se prema djetetu pravi razlika u odnosu na drugu djecu; (c) ignorisanje emotivnog odgovora; zanemarivanje mentalnog zdravlja, zdravstvenih i obrazovnih potreba; (d) vrijeđanje, sramoćenje, smatranje bezvrijednim, zadirkivanje i vrijeđanje osjećanja djeteta; (e) nasilje u porodici; (f) ograničavanje kretanja, izolacija ili sramoćenje i ponižavanje; i (g) psihološko maltretiranje i izazivanje od strane odraslih osoba ili druge djece, uključujući i nasilje putem informacionih tehnologija.

Negativna iskustva u djetinjstvu odnose se na potencijalno traumatska iskustva, koja mogu da imaju negativne, dugotrajne uticaje na zdravstveno stanje. Ova iskustva obuhvataju fizičko, emocionalno, seksualno zlostavljanje, fizičko ili emocionalno zanemarivanje, nasilje u porodici, problemi mentalnog zdravlja kod roditelja, alkoholizam i druge bolesti zavisnosti, razvod roditelja, i odlazak u zatvor roditelja ili staratelja. Negativna iskustva u djetinjstvu odnose se na neke od najintenzivnijih ili najučestalijih izvora stresa, koji djeca mogu da iskuse rano u životu.

Zanemarivanje se odnosi na neobezbjedjivanje svih aspekata razvoja djeteta: zdravlje, obrazovanje, emotivni razvoj, ishrana, stanovanje, socijalna zaštita. Može da uključuje: (a) fizičko zanemarivanje, odnosno propust da se dijete štiti od opasnosti, neobezbjedjivanje osnovnih potreba, uključujući i dovoljno hrane, mjesto za život, odjeću, osnovne medicinske potrebe; (b) psihičko ili emocionalno zanemarivanje, uključujući i minimalnu emotivnu podršku i ljubav, hronično zanemarivanje, neobezbjedjivanje brige o djetetu time što se ignorišu znaci koje daju mala djeca; (c) zanemarivanje mentalnog i fizičkog zdravlja lišavanjem djeteta prava na medicinsko liječenje; (d) zanemarivanje obrazovanja: propust njegovatelja djeteta da ispoštuje zakon u smislu osiguranja obrazovanja djeteta putem djetetovog pohađanja škole; (3) i napuštanje.

Eksploatacija ili iskorišćavanje odnosi se na korišćenje djece za rad koji je u korist drugih, uključujući i dječju prostituciju, trgovinu djecom i regrutovanje djece za oružane sukobe.

Dječje prosjačenje odnosi se na niz aktivnosti kojima neki pojedinac od nepoznatih osoba traži novac na osnovu svog siromaštva ili potrebe za milostinjom iz zdravstvenih ili vjerskih razloga. Prosjaci mogu i da prodaju neke sitnice, kao što su pajalice ili cvijeće, u zamjenu za novac koji nije vezan za vrijednost stvari koja se prodaje.

Bullying je vid fizičkog nasilja, kao i činovi agresije koji podrazumijevaju i koriste silu ili neravnotežu moći. *Bullying* može da se odvija u raznim oblicima – neposredno: verbalni napad, guranje, fizički napad, iznuda i vandalizam; posredno: izbjegavanjem, ogovaranjem, pravljenjem opasnih šala i drugim verbalnim vidovima i radnjama; i tzv. *Cyber-Bullying*: korišćenje internet tehnologije, uključujući i digitalne veb strane, digitalne i elektronske poruke.

Nasilje u vezi odnosi se na radnje koje preduzimaju intimni partneri ili bivši partneri kojima izazivaju opasnost od fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja, uključujući fizički napad, seksualnu prisilu, psihološko nasilje i kontrolu.

Tjelesno/fizičko kažnjavanje i vidovi krivičnih djela ili vidovi unižavajućeg kažnjavanja odnose se na kažnjavanje u smislu korišćenja fizičke sile kojom se nanosi bol, ali ne i povrede, kao sredstva disciplinovanja i uključuje udaranje djeteta rukama ili nekim predmetom (kao što su štap, kaiš, bič, cipela, itd.); šutiranje, drmusanje ili bacanje djeteta, štipanje ili čupanje za kosu; prisiljavanje djeteta da stoji u neugodnom ili nedostojanstvenom položaju ili tjeranje na pretjeranu fizičku vježbu; i nanošenje djetetu opekotina ili posjekotina.

Prisilni/rani/dječji brak odnosi se na „zajednicu dvije osobe mlađe od 18 godina, od kojih najmanje jedna nije dala svoj puni i slobodan pristanak na brak”.

II. POGLAVLJE

Stanje u Crnoj Gori u odnosu na nasilje nad djecom i zlostavljanje djece

II.1 Osnovne činjenice o djeci

Prema posljednjem popisu u Crnoj Gori iz 2011. godine, od ukupnog broja stanovnika – 620.029, uzrasta do 18 godina je 145.126 djece, odnosno 23,4% ukupnog stanovništva.

Djevojčice čine 48%, a dječaci 52% ukupnog broja djece. Što se tiče podataka o etničkoj pripadnosti, najviše djece su Crnogorci – 44%, zatim Srbi – 25% i Bošnjaci – 11%. Egipćani i Hrvati zastupljeni su s manje od 1% u populaciji djece, a 6,1% djece ne izjašnjavaju se o nacionalnoj pripadnosti. Oko 50% ljudi bez državljanstva su djeca, uglavnom Egipćani – 32% i Romi – 26%.

Tokom 2011. godine, od 72.637 djece uzrasta 6–14 godina, 68.835 (95%) pohađalo je školu, dok 3.802 djece (5%) ovog uzrasta nije pohađalo školu.

Nakon osjetnog porasta stope siromaštva u Crnoj Gori usljed produženih efekata globalne ekonomske krize, od 2012.g. stopa siromaštva u Crnoj Gori je u padu, sa 11,3% na 7,5% u 2014. godini što ukazuje na postepen ekonomski oporavak. U 2014.g. stopa siromaštva je bila znatno viša u seoskim u odnosu na gradska područja što je bio slučaj i prethodnih godina (12,1% u seoskim i 5% u gradskim područjima). Nejednakost po pitanju stope siromaštva zavisi i od broja djece mlađe od 6 godina koja žive u porodici. Tako je 2013.g. stopa siromaštva bila znatno viša među porodicama sa troje i više djece u odnosu na porodice sa jednim ili dva djeteta - 21,6% troje ili više djece, 4,5% dvoje djece i 17% jedno dijete¹. Svako deseto dijete u Crnoj Gori je siromašno (10%), a dječje siromaštvo je koncentrisano na sjeveru i u seoskim područjima. Od sve siromašne djece u zemlji na sjeveru živi njih 55%, a u seoskim područjima 75%.

U periodu 2010–2016 Crna Gora je uložila napore da izmijeni i usvoji novo zakonodavstvo koje će omogućiti punu primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i obezbijediti sveobuhvatnu zaštitu žrtava u skladu s međunarodnim standardima. U prve dvije godine nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, primjena Zakona je bila spora zbog neusklađenosti drugih relevantnih zakona sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. 2011. godine, s usvajanjem Strategije zaštite od nasilja u porodici, započeo je proces donošenja i usvajanja zakona u cilju usklađivanja sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Proces usklađivanja kontinuirano se sprovodio do 2015. godine i obilježila ga je saradnja svih relevantnih državnih institucija, nevladinog sektora i međunarodnih organizacija. Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku stupio je na snagu 6. januara 2012. godine i počeo je da se primjenjuje od 1. septembra 2012. godine. Najznačajnije novine ovog zakona su bile uvođenje novih alternativnih mjera, proširena primjena vaspitnih naloga, obrazovanje stručnih službi koje pružaju stručnu podršku sudovima i državnim tužilaštvima, unapređenje tretmana maloljetnika prilikom izvršavanja institucionalnih vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora. 2013. godine, usvojen je Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji je obezbijedio sveobuhvatnije mjere za zaštitu djece žrtava nasilja. Izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika iz jula 2013. godine uvedene su dvije nove mjere bezbjednosti i to: zabrana približavanja (član 77a) i udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (član 77b). Cilj uvođenja ovih mjera je eliminisanje rizika od ponovnog činenja određenih krivičnih djela, zabranom pristupa učinioca žrtvi krivičnog djela, ili mjestu gdje žrtva živi, ili njegovim udaljenjem iz stana. Uvođenje ovih mjera dovelo je do usaglašavanja Krivičnog zakonika Crne Gore sa Istanbulskom konvencijom. Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku ("Sl. list Crne Gore", br. 64/11) Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Sl. list Crne Gore", br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15 i 56/16) Krivični zakonik ("Sl. list CG", br. 40/13) Na sjednici održanoj 18. marta 2015. godine, Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Izmjenama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, žrtve nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, sada su prepoznate kao korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, na isti način na koji su prepoznate žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima. Takođe, u junu 2015. godine donijet je Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, kojim je predviđeno da se, u cilju zaštite i pomoći žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih s umišljajem, iz budžeta Crne Gore, radi pravovremenog otklanjanja štetnih posljedica teškog fizičkog i psihičkog stanja žrtve, žrtvi obezbijedi novčana naknada štete. Zakonom o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona iz 2016. godine uvedena je zabrana tjelesnog kažnjavanja djece na način da dijete ne smije biti podvrgnuto tjelesnom kažnjavanju ili bilo kom drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Vlada Crne Gore usvojila je u decembru 2015. godine Strategiju zaštite od nasilja u porodici(2016-2021).

II.2 Učešće djece u procesu kreiranja javnih politika

Istraživanje u pogledu percepcija nivoa učešća djece u procesu kreiranja javnih politika u zemlji, a time i prava na izražavanje sopstvenih mišljenja, pokazalo je da dvije trećine građana Crne Gore (67%) ne vjeruje da mladi ljudi imaju bilo kakav uticaj na procese odlučivanja u nadležnim organima na lokalnom ili na nacionalnom nivou.

Primjer dobre prakse je Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i „Zlatni savjetnici“ Zaštitnika (mreža zlatnih savjetnika okuplja zainteresovanu djecu Crne Gore, koja učestvuju u radu Zaštitnika), koji su organizovali 18. novembra 2016. godine povodom Međunarodnog dana djeteta konferenciju "Reci NE nasilju".

II.3 Percepcije i društvena uvjerenja o nasilju

Istraživačka organizacija **Ipsos** je 2013.godine realizovala istraživanje o nasilju nad djecom u Crnoj Gori, znanju, stavovima i ponašanju, na uzorku od 1000 ispitanika, na populaciji ispitanika starosti 18 i više godina.

Istraživanjem se došlo do podataka da 55% građana smatra da ima nasilja nad djecom. Ovaj nalaz ukazuje da većina građana ne zatvara oči pred nasiljem i umije da ga prepozna kako najlakše fizičke oblike nasilja, tako i najteže slučajeve mentalnog i seksualnog nasilja. Međutim, značajan broj građana (37%) odbacuju činjenicu da ima nasilja nad djecom u Crnoj Gori i ako ga ima smatraju da je prisutno u manjoj mjeri. Građani prepoznaju brojne institucije koje su odgovorne za prevenciju nasilja nad djecom: policiju, centre za socijalni rad, roditelje, školski sistem. Međutim, dominantno je mišljenje (66%) da država i društvo ne reaguju na pravi način u slučajevima nasilja nad djecom.

Ovo istraživanje ukazuje na visok stepen tolerancije prema fizičkom kažnjavanju kao vaspitnoj metodi što je vidljivo kroz stavove građana prema upotrebi fizičkog kažnjavanja kao vaspitne metode u porodici i u školi. Iako više od polovine građana (57%) smatra da su batine kao disciplinska mjera potpuno neprihvatljive, istovremeno 60% njih smatra da su ponekad djelotvorne, ali samo ako su blage, a polovina (53%) vjeruje da je fizičko kažnjavanje ipak ponekad opravdano. Kada je riječ o tolerisanju ili opravdavanju fizičkog kažnjavanja u školi zabrinjava činjenica da gotovo trećina građana (28%) smatra da nastavnici u određenim situacijama moraju da upotrebljavaju metode poput vikanja na učenike, kažnjavanja pa čak i vrijeđanja i udaranja, kako bi ih smirili ili naučili nečemu.

Istraživanje je takođe pokazalo da je svijest o prisutnosti seksualnog nasilja u Crnoj Gori niska tako da svega 30% ispitanika priznaje da ovaj problem postoji. Zabrinjava činjenica da se prisutnost ovog oblika nasilja nad djecom potpuno negira (8%) ili minimalizuje, gdje skoro polovina stanovnika (46%) smatra da ga uglavnom nema. Negiranje prisutnosti seksualnog nasilja nad djecom još više dolazi do izražaja kada se uporede sa podacima o žrtvama seksualnog nasilja gdje gotovo svaki deseti punoljetni građanin Crne Gore zna dijete, ili odraslu osobu koja je kao dijete bila žrtva seksualnog nasilja.

Rezultati istraživanja ukazuju na percepciju o raširenosti problema vršnjačkog nasilja u Crnoj Gori što je mišljenje preko dvije trećine građana (69%). Značajno manje građana smatra da se vršnjačko nasilje dešava u školama u njihovoj okolini (40%), odnosno u školama koje pohađaju njihova djeca ukoliko ih imaju (36% osnovna škola, 35% srednja škola), odnosno prisutna je percepcija da se ova vrsta nasilje događa negdje drugdje a manje u njihovom okruženju. Zabrinjavajuće je da svaki treći građanin Crne Gore (33%) zna neko dijete koje je bilo žrtva nasilja u školi.

Studija o uvjerenjima, stavovima, prihvatanjima i iskustvima nasilja u porodici i nasilja nad ženama, koju je sproveo UNDP 2012. godine, pokazala je da samo 3,5% ispitanika vjeruje da se nasilje često prijavljuje. Stavovi prema nasilju u porodici pokazali su da svaki četvrti ispitanik, prvenstveno muškarac iz starosnih grupa 18–30 i 51-60 godina vjeruje da postoje situacije kada je fizičko nasilje opravdano ako žena flertuje, dok se drugačiji standardi primjenjuju na muškarca u istoj situaciji. U romskoj zajednici veći je stepen opravdavanja rodno zasnovanog nasilja, 41,2% žena i 52,9% muškaraca, dok među crnogorskim stanovništvom ovakvo nasilje opravdava samo 2,7% žena i 4,6% muškaraca. Nalazi drugih studija takođe pokazuju da je prihvatanje nasilja unutar porodice alarmantno, posebno u romskoj zajednici, te ubuduće treba raditi na promjeni tog stava.

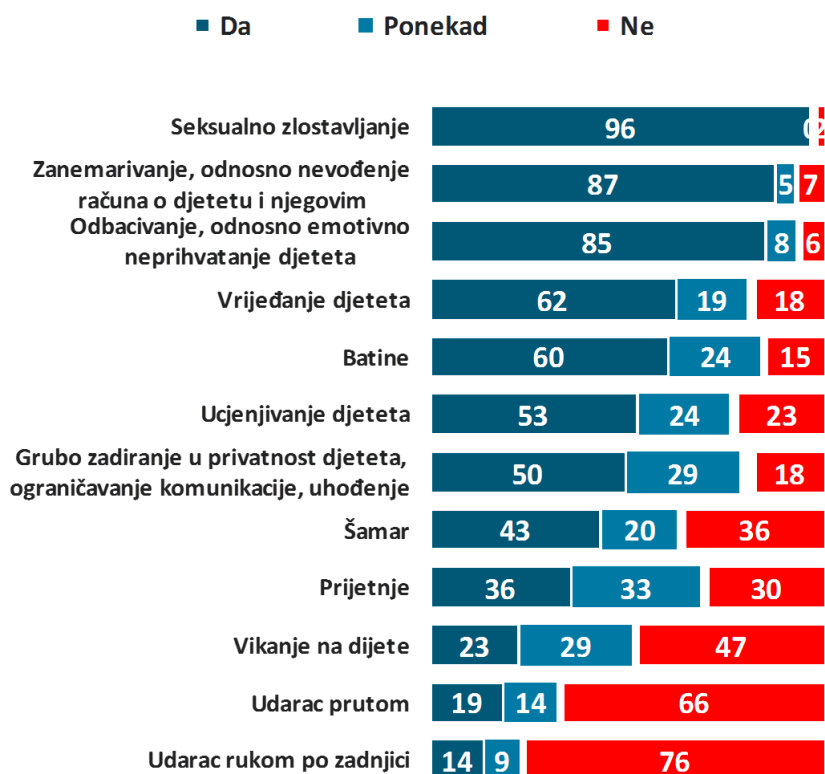
Jedno istraživanje o nasilju nad djecom i percepcijama u vezi s njim sprovedeno od strane NVO Juventas u školama pokazalo je da se vršnjačko nasilje (*bullying*) često dešava, na primjer 26% učenika je odgovorilo da ih vršnjaci svakodnevno progone (vrijeđaju).

Prema istraživanju o znanju, stavovima i ponašanju javnosti u Crnoj Gori o nasilju nad djecom koje su krajem 2016.g. sprovedli NVO SOS Nikšić, NVO Centar za ženska prava i UNICEF, 8% građana zna dijete a 12% građana odraslu osobu koja je kao dijete bila žrtva seksualnog zlostavljanja.

II.4 Tjelesno kažnjavanje djece

Prema gore navedenom istraživanju o znanju, stavovima i ponašanju javnosti o nasilju nad djecom, metode vaspitanja djece u Crnoj Gori izazivaju zabrinutost u odnosu na međunarodne standarde i savremeno razumijevanje načina vaspitanja djece. Grafikon u nastavku prikazuje stepen ličnog svrstavanja odnosno nesvrstavanja određenih postupaka u nasilne činoe. Prema istraživanju MONSTAT i UNICEF iz 2013.g., 68% djece uzrasta 1-14 godina u Crnoj Gori su bila izložena fizičkoj agresiji u porodici tokom mjesec dana koje je prethodilo istraživanju, 31% bilo je izloženo fizičkoj kazni, a 2% teškoj fizičkoj kazni.

Grafikon 1. Stepen ličnog svrstavanja odnosno nesvrstavanja određenih postupaka u nasilne činoe (2016.)

Gotovo polovina građana Crne Gore smatra da može biti opravdano tući dijete, a gotovo trećina smatra da je opravdano da nastavnici koriste neki vid nasilja nad djecom kako bi održali disciplinu u razredu.

II.5 Negativna iskustva u djetinjstvu u Crnoj Gori

Prvo istraživanje u Crnoj Gori o negativnim iskustvima u djetinjstvu sprovedeno je 2013. godine među mladima 18-25 godina. Ispitivana je izloženost raznim vrstama takvih iskustava tokom prvih 18 godina života (zlostavljanje i zanemarivanje djece) i njihovo iskustvo s ponašanjima koja nose rizik po zdravlje, kao što su: seksualno iskustvo, rana trudnoća, zloupotreba supstanci, itd. Utvrđeno je da studenti najviše prijavljuju emocionalno zlostavljanje – 30,4% i emocionalno zanemarivanje – 27. Procenat prijavljivanja fizičkog zlostavljanja je 24,3%, a seksualnog zlostavljanja 3,9%. Što se tiče disfunkcionalnih porodica, najčešće se ukazuje na prisustvo scenama kada je majka žrtva porodičnog nasilja, 24%, kao i zloupotrebe alkohola – 11,9%. U odnosu na studente koji nijesu kazali da su bili izloženi negativnim iskustvima u djetinjstvu, oni koji jesu pokazali su 2,7 puta veću vjerovatnoću da puše, 10 puta veću vjerovatnoću da koriste alkohol i droge, te 138 puta veću vjerovatnoću pokušaja suicida.

II.6 Dječji brakovi

Dječji brakovi u Crnoj Gori uglavnom su prisutni među populacijama Roma i Egipćana. U brak prije navršene 15. godine stupa 18% djevojčica u romskim i egipćanskim naseljima, a 0,5% djevojčica iz opšte populacije. Brak prije 18. godine takođe je češći među Romkinjama i Egipćankama, gdje iznosi 56%, u odnosu na opštu populaciju gdje je 6,2%.

Po popisu iz 2011. godine, 69% djece uzrasta 15 -17 godina u braku bile su djevojčice, a preostalih 31% dječaci¹¹. Dječji brakovi ozbiljno ometaju pravo djece na obrazovanje, život i razvoj. Rijetko se gone počinioci djela ugovorenih dječjih brakova, usljed raznih razloga, kao što su teškoća dokazivanja i percepcije o tradicijama. Pojedine romske organizacije su aktivne u sprečavanju takvih brakova, recimo do 2015. godine od strane jedne nevladine organizacije spriječeno je 39 takvih brakova.

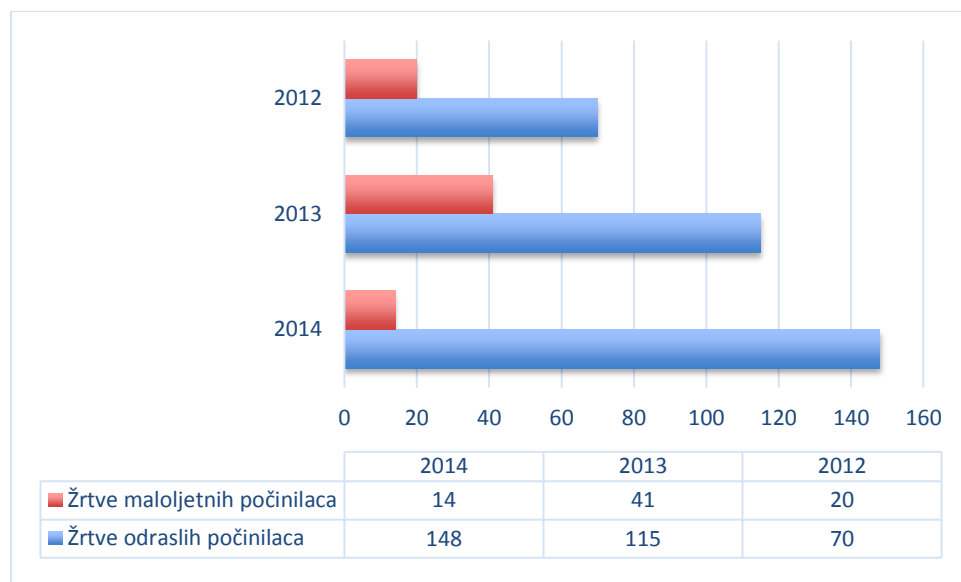
II.7 Krivična djela i nasilje nad djecom

Djeca izložena negativnim iskustvima u djetinjstvu, nasilju u porodici i zanemarivanju pokazuju veću vjerovatnoću da postanu djeca u sukobu sa zakonom i veća je vjerovatnoća da će se ponašati nasilno prema drugoj djeci.

Tokom 2012. godine podnesene su 264 krivične prijave protiv djece, a 177 djece je osuđeno u sudskom postupku. Tokom 2013. godine podnesene su 244 krivične prijave protiv djece, gdje je 130 djece je osuđeno za krivična djela, dok je tokom 2014. godine podneseno je 236 prijava, a 125 djece je osuđeno. Broj djece u sukobu sa zakonom pokazuje slab pad.

Djeca su uglavnom bila žrtve djela koja počine odrasle osobe, mada je bilo i djece žrtava djela koja su počinila druga djeca.

Grafikon 2. Djeca žrtve krivičnih djela 2012.-2014.

Tokom 2012. godine bilo je 70 djece žrtava nasilja u kojem su počinio odrasle osobe. U dva slučaja djeca su bila žrtve seksualnog nasilja, a u 18 žrtve nasilja u porodici. Iste te godine, 20 djece je bilo žrtva djela u kojima su počinio druga djeca, a od tog broja troje su žrtve seksualnog nasilja.

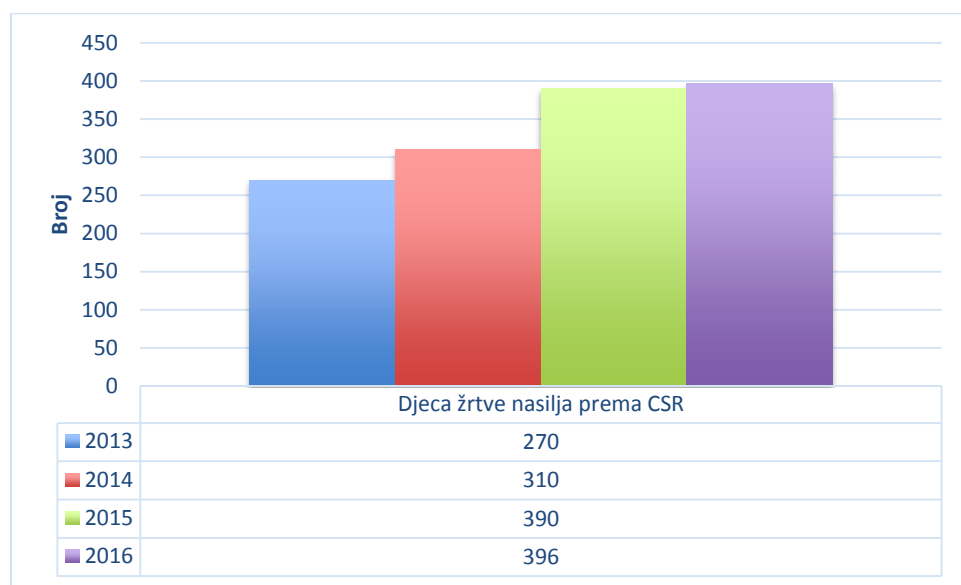
Tokom 2013. godine 41 dijete bilo je žrtva nasilja u kojem su počinio druga deca, a 115 žrtava nasilja su djeca žrtve odraslih osoba, tri su slučaja seksualnog nasilja i 50 djece je žrtva nasilja u porodici.

Tokom 2014. godine bilo je 14 djece žrtava djela čiji su počinio djeca, a 148 su žrtve djela gdje su počinio odrasli, tri su žrtve seksualnog nasilja i 52 žrtve nasilja u porodici.

Brojke pokazuju trend rasta djece žrtava krivičnih djela čiji su počinioci odrasle osobe, posebno nasilja u porodici, s trendom slabog pada broja djece žrtava maloljetničke delinkvencije.

Od 2012. do 2014. godine došlo je do povećanja od oko 100% kada se radi o broju djece koja su žrtve odraslih. Na nasilje u porodici i seksualno nasilje nad djecom otpada otprilike 40% od ukupnog broja slučajeva nasilja nad djecom, a rod igra ulogu u seksualnom nasilju nad decom, jer su djevojčice bile žrtve u 93,1% slučajeva.

Grafikon 3. Djeca žrtve nasilja prema CSR 2013.-2016.

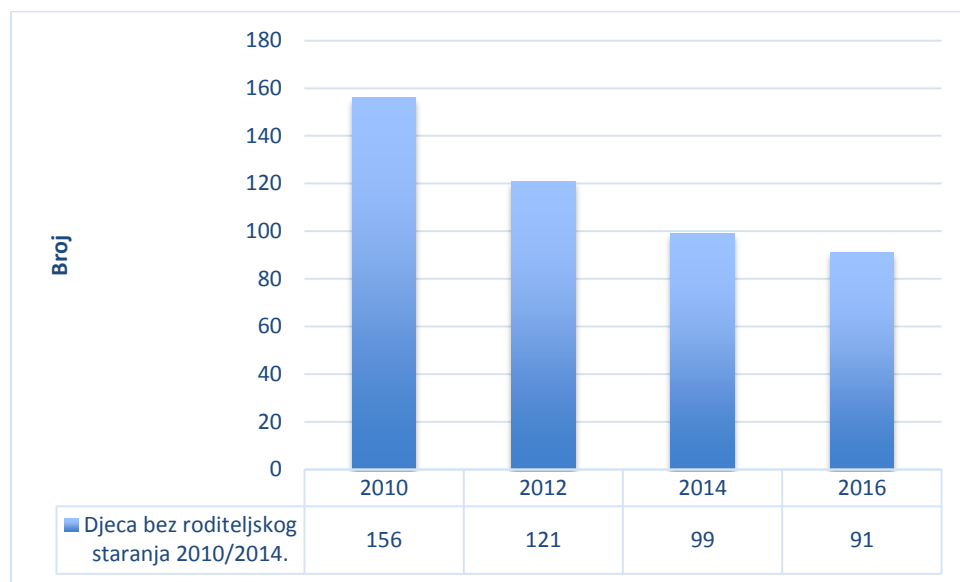
Prema centrima za socijalni rad, koji direktno rade s djecom žrtvama nasilja, 2013. godine prijavljeno je 270 djece kao žrtve nasilja, u 2014. godini je bilo 310 dece žrtava nasilja, u 2015. godini 390 djece žrtava nasilja, a u 2016. godini 396 djece žrtava nasilja.

Tokom 2016. godine bilo je 228 žrtava porodičnog nasilja, 46 vanporodičnog nasilja, a 122 su bila žrtve zanemarivanja. Ukupno 202 žrtve su bile djevojčice a 188 dječaci.

II.8 Djeca bez roditeljskog staranja

Tokom 2010. godine, u Crnoj Gori je 156 djece bez roditeljskog staranja bilo smješteno u ustanovama. Tokom 2012. godine, 121 dijete bez roditeljskog staranja bilo je smješteno u ustanovama. Tokom 2014. godine, 99 djece bez roditeljskog staranja bilo je pod institucionalnom brigom. Krajem 2016.g. 91 dijete bez roditeljskog staranja bilo je pod institucionalnom brigom.

Grafikon 4. Djeca bez roditeljskog staranja u ustanovama 2010.-2016.

III. POGLAVLJE

III.1 Specifični strateški ciljevi

Specifični strateški ciljevi su:

Specifični strateški cilj 1: Unapređenje zakonodavstva i sprovođenje politika koje djecu štite od svih oblika nasilja

Obrazloženje: Sprovođenje politika i zakonodavstva koje podržava eliminaciju nasilja nad djecom zajednici šalje snažnu poruku o važnosti zaštite djece od svih oblika nasilja. Bez podrške politika i zakonodavstva, programi koji se bave nasiljem nikada ne mogu u potpunosti uspjeti. Zakonodavstvo koje prepoznaje različite oblike nasilja nad djecom – fizičko kažnjavanje, seksualno zlostavljanje i eksploataciju djece, kao i emocionalno nasilje – šalje snažnu poruku društvu da je nasilje neprihvatljivo i kažnjivo po zakonu.

Specifični strateški cilj 2: Unapređenje institucionalnog okvira za profesionalnu, kvalitetnu i efikasniju brigu i zaštitu djeteta

Obrazloženje: Kvalitetne intervencije i adekvatna podrška osiguravaju mnogo više od trenutne zaštite, i pomažu u uspostavljanju sigurnog okruženja za život djeteta na duži period. Obezbeđivanjem integrisane lepeze kvalitetnih usluga u zajednici omogućava se podrška u sprečavanju svih oblika nasilja nad djecom.

Specifični strateški cilj 3: Osnaživanje pravosudnog sistema za zaštitu djece od nasilja i za rad u najboljem interesu djeteta

Obrazloženje: Kako djeca imaju otežan pristup pravosudnom sistemu, potrebno im je pružiti pomoć za efikasno uključivanje u pravosudni sistem. Besplatna i efikasna pravna pomoć posebno je važna za djecu koja su lišena slobode. Drugi ključni aspekt prava na dostupnost pravde za djecu jeste profilisanje i jačanje kapaciteta stručnjaka iz raznih oblasti o relevantnim zakonima, uključujući i zakone o zabrani diskriminacije.

Specifični strateški cilj 4: Pokretanje promjena u društvenim normama koje prihvataju, opraštaju ili ignorišu nasilje

Obrazloženje: Sprečavanje pojave nasilja predstavlja drugačiju vrstu izazova u odnosu na reagovanje na nasilje. Ova ponašanja – koja su možda naučena u djetinjstvu, i/ili kojima se svjedočilo u kući, školi, zajednici i medijima – nikada ne treba smatrati normalnim. Ali, često ona to jesu. Za promjenu ponašanja potrebno je vrijeme, ali to ne mora da se čeka generacijama. Postoje čvrsti dokazi koji ukazuju da se štetne društvene norme i stavovi mogu mijenjati.

Specifični strateški cilj 5: Razvijanje životnih vještina i otpornosti kod djece kako bi se spriječilo nasilje i njegove posljedice

Obrazloženje: Potrebno je omogućiti djeci da ovladaju životnim vještinama koje će im pomoći da se zaštite od nasilja, kao što su: vještine komunikacije, vještine za nenasilno rješavanje problema i konflikata, razvoj kritičkog mišljenja, jačanje samopoštovanja itd. Djeca se ponekad osjećaju bespomoćno i frustrirano, a ovakvi programi im mogu ponuditi alternativne, nenasilne načine za prevazilaženje izazova u životu.

Obrazovanje je priznato kao jedna od najboljih investicija za svako društvo. Obrazovanje je primarno sredstvo kojim ekonomski i socijalno marginalizovana djeca mogu da izađu iz siromaštva i nađu načine za puno učestvovanje u društvu. Obrazovanje ima vitalnu ulogu u promociji ljudskih prava i demokratije, u razvoju ličnosti i potencijala djeteta, poštovanju različitosti itd.

Specifični strateški cilj 6: Kreiranje sistema za monitoring, evaluaciju i istraživanja

Obrazloženje: Studija Generalnog sekretara UN-a o nasilju nad djecom iz 2006. godine, preporučuje poboljšanje nacionalnih sistema za prikupljanje podataka i informacija za identifikaciju ugroženih grupa i praćenje napretka.ⁱⁱⁱ

III.2 AKCIONI PLAN ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE ZA PREVENCIJU I ZAŠTITU DJECE OD NASILJA 2017-2021

III.2.1 Specifični strateški cilj 1: Unapređenje zakonodavstva i sprovođenje politika koje djecu štite od svih oblika nasilja

Aktivnost 1.1. Uraditi analizu zakonskog okvira o nasilju nad djecom u Crnoj Gori i identifikovati potrebne izmjene u zakonima i/ili potrebu donošenja novih zakonskih rješenja koja bi regulisala ovu problematiku

Indikator: Analiza zakonskog okvira urađena i identifikovane potrebne izmjene i/ili donošenje novih zakonskih rješenja, do 2019. godine.

Očekivani ishod: Pravni okvir koji reguliše prava djece i zaštitu od nasilja u svim segmentima života djeteta analiziran i donijete preporuke za njegovo poboljšanje. Novim pravnim instrumentima i novim izmjenama koje se predlažu postavlja se zakonska osnova za sva buduća sprovođenja politika.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS; partnerske institucije: MP, MZ, NVO sektor.

Finansijska procjena: nema dodatnih troškova

Aktivnost 1.2. Izmjena Zakona o radu kako bi sadržao odredbe da je uslov za zasnivanje radnog odnosa, za lica koja rade sa djecom, da nijesu osuđivana za djela teškog nasilja nad djecom, posebno seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece.

Indikator: Zakon o radu izmijenjen tako da sadrži odredbe da je uslov za zasnivanje radnog odnosa, za lica koja rade sa djecom, da nijesu osuđivana za djela teškog nasilja nad djecom, posebno seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe djece, do 2020.godine

Očekivani ishod: Djeca zaštićena od potencijalne opasnosti u njihovom svakodnevnom okruženju.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS; partnerske institucije: MPJ, MZ, MUP.

Finansijska procjena: Nema dodatnih troškova.

Aktivnost 1.3. Uspostavljanje registra lica osuđenih za krivična djela protiv polne slobode učinjenih nad djecom

Indikator: Registar osuđenih počilaca seksualnog nasilja nad djecom uspostavljen do 2021. godine.

Očekivani ishod: Seksualno nasilje nad djecom smanjeno, a javnost informisana o potencijalnim opasnostima po djecu. Stvorena mogućnost prevencije putem bolje informisanosti javnosti i spriječen recidiv nasilja kod počilaca.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MP i Sudski savjet.

Finansijska procjena: 20.000 €.

III.2.2 Specifični strateški cilj 2: Unapređenje institucionalnog okvira za profesionalnu, kvalitetnu i efikasniju brigu i zaštitu djeteta

Aktivnost 2.1. Kreiranje i operacionalizovanje posebne nacionalne Dječje kuće za djecu žrtve nasilja

Indikator: Nacionalna Dječja kuća za djecu žrtve nasilja osnovana do 2020. godine. Djeca žrtve nasilja dolaze ili su dovedena u centar (sama ili s nenasilnim roditeljem), koji razvija posebne programe za djecu žrtve u saradnji s relevantnim institucijama do 2020. godine.

Očekivani ishod: U posebnoj Dječjoj kući obavljaju se forenzički razgovori s djecom koja su bila izložena seksualnom i fizičkom zlostavljanju ili izložena nasilju u porodici. Medicinski pregledi djece rade se u sigurnom okruženju. Radi se kvalitetna procjena trauma i kratkoročni tretman djeteta žrtve.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MUP i MRSS, partneri: multisektorska saradnja u upravljanju Dječjom kućom – MP, MZ i NVO sektor.

Finansijska procjena: 100.000 €.

Aktivnost 2.2. Povećanje kvaliteta i broja posjeta patronažnih sestara porodicama s novorođenom djecom

Indikator: Broj patronažnih sestara i broj posjeta povećan za 20 procenata do 2021. godine, osnaženi kapaciteti patronažnih sestara da prepoznaju porodice u riziku i pruže podršku i regulisana saradnja sa sektorom socijalne i dječje zaštite.

Očekivani ishod: Povećan obuhvat porodica u riziku. Smanjenje nasilja nad djecom. Poboljšane prakse roditeljstva. Poboljšanje zdravlja novorođenčadi i njihove stope preživljavanja.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MZ; partneri: NVO sektor.

Finansijska procjena: 20.000-25.000 € godišnje.

Aktivnost 2.3. Kreiranje i implementacija sveobuhvatne obuke i edukacije zdravstvenih radnika koji rade i dolaze u kontakt s djecom, s akcentom na izabrane pedijatre i ginekologe, za prepoznavanje svih formi nasilja nad djecom

Indikator: Obuke krenirane i implementirane do 2021.

Očekivani ishod: Zdravstveni tim koji radi s djecom i koji je u kontaktu s djecom osnažen i edukovan da prepozna znakove svih vidova nasilja nad djecom.

Institucija: Nosilac aktivnosti: MZ

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 2.4. Jačanje i razvijanje kapaciteta i savjetova lišta za tretman i psiho-socijalnu pomoć djeci žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja i njihovim porodicama u okviru Centra za mentalno zdravlje ili u okviru odjeljenja za psihijatriju u opštoj bolnici – kroz obuke

Indikator: Razvijen program jačanja savjetodavnih usluga za tretman i psiho-socijalnu podršku. Izgradnja kapaciteta za savjetodavne usluge u zdravstvenom sektoru do 2020. godine.

Očekivani ishod: Žrtve i njihovi roditelji dobijaju psiho-socijalnu pomoć.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MZ.

Finansijska procjena: 20.000 €.

Aktivnost 2.5. Izrada i implementacija specijalizovane obuke psihijataru i psihologa za obavljanje forenzičkog intervjua s djecom žrtvama nasilja

Indikator: Programi izrađeni i implementirani. Profesionalci obučeni do 2020. godine.

Očekivani ishod: Forenzički stručnjaci su na raspolaganju za otkrivanje nasilja nad djecom. Počinioci bivaju uspješno gonjeni. Djeca žrtve nasilja zaštićena su tokom sudskog procesa koji se vodi protiv počinioca nasilja. Djeca žrtve nasilja dobijaju specijalno prilagođenu vrstu pomoći i brige od strane obučenih i specijalizovanih stručnjaka.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MZ. Partnerske institucije: MRSS, MUP.

Finansijska procjena: 30.000 €.

Aktivnost 2.6. Formiranja odjeljenja dječje i adolescentne psihijatrije

Indikator: Odjeljenja dječje i adolescentne psihijatrije formirana do 2020. godine.

Očekivani ishod: Djeca žrtve i djeca u riziku imaju mogućnost za specijalizovani i kvalitetni tretman na posebnim odjeljenjima, koja su po mjeri djeteta i koja omogućavaju da se djeca liječe i reintegrišu na najbolji mogući način.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MZ.

Finansijska procjena: 80.000 €.

Aktivnost 2.7. Razvijanje kvalitetnih usluga za rad s počiniocima nasilja nad djecom

Indikator: Povećan broj stručnjaka i njihove ekspertize i razvijen i sproveden program za rad s počiniocima do 2020. godine.

Očekivani ishod: Počinioci nasilja nad djecom učestvuju u preventivnim i reintegrativnim programima. Broj počinitelja smanjen.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MZ; partneri: MRSS i NVO sektor.

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 2.8. Prilagođavanje rada multidisciplinarnih operativnih timova za zaštitu od nasilja na lokalnom nivou potrebama konkretnog slučaja

Indikator: Reorganizacija sprovedena i unaprijeđeni ljudski kapaciteti do 2021. godine.

Očekivani ishod: Lokalni timovi su brzi, mobilni i efikasni u radu s djecom žrtvama nasilja. Odgovor tima je multidisciplinaran. Djeca dobijaju brze i kvalitetne usluge i odgovor od institucija.

Institucija: Nosioci aktivnosti: MRSS; partneri: MUP, MPJ, MZ, tužilaštvo, NVO.

Finansijska procjena: 30.000 €.

Aktivnost 2.9. Osmisliti i sprovesti obuku iz oblasti obavezne koordinacije i mehanizama upućivanja – pružaozima usluga za rano otkrivanje i reakciju, u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djeteta

Indikator: Profesionalci iz CSR, policije, prosvjetni radnici i zdravstveni radnici obučeni za identifikaciju žrtava i mehanizam upućivanja, do 2021. godine.

Očekivani ishod: Djecu žrtve nasilja prepoznaju profesionalci koji s njima dolaze u kontakt. Djeca prepoznata kao žrtve brzo i efikasno bivaju upućena u relevantne institucije. Povećan broj identifikovane djece žrtava nasilja, koja bi inače ostala skrivena i neotkrivena.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MRSS, MZ, MUP i MPJ.

Finansijska procjena: 30.000 €.

Aktivnost 2.10. Kadrovsko profilisanje i unaprjeđivanje službi koje rade na zaštiti djece

Indikator: Formirana Direkcija za zaštitu djece u Ministarstvu rada i socijalnog staranja do 2018. godine.

Očekivani ishod: Ojačani kapaciteti Ministarstva rada i socijalnog staranja za zaštitu prava djece.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MRSS.

Finansijska procjena: 10.000 € godišnje.

Aktivnost 2.11. Jačanje kapaciteta zaposlenih u centrima za socijalni rad za zaštitu žrtava nasilja – kroz obuke

Indikator: Obuke za jačanje kapaciteta zaposlenih u centrima implementirane -kontinuirana aktivnost.

Očekivani ishod: Djeca žrtve nasilja dobijaju adekvatnu i kvalitetnu pomoć i podršku u centrima za socijalni rad.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu; partneri: NVO sektor.

Finansijska procjena: 7.000 € godišnje

Aktivnost 2.12. Kreiranje i primjena politika i procedura za zaštitu djece u ustanovama za djecu

Indikator: Politike i procedure kreirane i sprovedene do 2018. godine.

Očekivani ishod: Profesionalci koji rade u ustanovama za djecu znaju adekvatno reagovati u slučajevima svakog oblika nasilja nad djecom, uključujući i vršnjačko nasilje, kao i nasilje od strane osoblja. Djeca upoznata sa žalbenim mehanizmima zaštite.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS i NVO sektor.

Finansijska procjena: 20.000 €.

Aktivnost 2.13. Institucionalizovanje programa „Porodičnog saradnika“ za unapređenje i izgradnju roditeljskih vještina i pristupa porodičnim odnosima, a koji pružaju roditeljima i starateljima podršku i uče ih pozitivnim roditeljskim vještinama

Indikator: Sprovođenje programa "Porodični saradnik" u cijeloj zemlji do 2021. godine.

Očekivani ishod: Smanjen broj nasilja nad djecom. Smanjenje faktora rizika za zlostavljanje i zanemarivanje djece (npr. korištenje psihoaktivnih supstanci od strane roditelja, zloupotreba alkohola, problemi s mentalnim zdravljem i slično). Poboljšana interakcija roditelj – dijete. Poboljšane vještine roditeljstva, uključujući i eliminisanje fizičkog kažnjavanja. Prevencija izdvajanja djeteta iz porodice. Smanjenje problema u ponašanju kod djece.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS; partneri: NVO sektor.

Finansijska procjena: 100.000 € godišnje.

Aktivnost 2.14. Kreiranje programa za pozitivno roditeljstvo koje uključuje i savjetovanje roditelja, kao i „roditeljske linije“ za podršku roditeljima

Indikator: Programi za pozitivno roditeljstvo i savjetovanje roditelja kreirani i dostupni svima do 2019. godine. Roditeljske linije kreirane i rade do 2018. godine.

Očekivani ishod: Osaženi roditelji u praksama pozitivnog roditeljstva. Smanjen broj slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja. Smanjenje faktora rizika za zlostavljanje i zanemarivanje djece.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS,MPJ; partneri: NVO sektor.

Finansijska procjena: 30.000 € godišnje.

Aktivnost 2.15. U kurikulumu na bazičnom obrazovanju kadra koji radi s djecom uvesti kao obavezne teme/module o prevenciji, identifikaciji, procjeni i izvještavanju o nasilju (zlostavljanju i zanemarivanju) nad djecom saglasno međunarodnim standardima u ovoj oblasti i najboljim praksama rada

Indikator: Kreirani kurikulumi na svim fakultetima koji obrazuju budući kadar koji radi s djecom, npr. psihologija, pedagogija, socijalni rad, medicina, druge nauke: Pravni fakultet, Policijska akademija i dr. do 2021. godine.

Očekivani ishod: Povećavanje nivoa stručnih znanja, kompetencija i senzibiliteta stručnjaka koji rade s djecom.

Institucije: Nosioци aktivnosti: državni i privatni univerziteti, fakulteti, MPJ, Zavod za školstvo, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Centar za obuku nosilaca pravosudnih funkcija, MZ i Policijska akademija; partnerske institucije: NVO sektor.

Finansijska procjena: 30.000 €.

Aktivnost 2.16. Razvoj programa profesionalnog razvoja kadra o nasilju nad djecom, zaštiti, kontinuitetu brige za sve relevantne stručnjake koji rade s djecom žrtvama nasilja, djecom u riziku od nasilja i djecom izloženom negativnim iskustvima iz djetinjstva

Indikator: Kreirani programi profesionalnog razvoja kadra, broj obuka, obuhvaćenih polaznika do 2021. godine.

Očekivani ishod: Pобоljšanje prakse rada s djecom. Pобоljšanje identifikacije i povećanje izvještavanja slučajeva nasilja nad djecom od strane nadležnih institucija.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MPJ, Zavod za školstvo, MZ, bolnice, domovi zdravlja, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Centar za obuku sudija i tužilaštva; partnerske institucije: Kancelarija za borbu trgovinom ljudima, NVO sektor, donatori.

Finansijska procjena: 30.000 €.

Aktivnost 2.17. Jačanje kapaciteta - kadrovskih i finansijskih – Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Indikator: Povećan broj zaposlenih u Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u dijelu koji se bavi promocijom i zaštitom prava djeteta. Povećan buždet Institucije Zaštitnika namijenjen za promociju prava djeteta i sprovođenje istraživanja o stanju prava djeteta, do 2021. godine.

Očekivani ishod: Ojačani kapaciteti Institucije Zaštitnika za promociju prava djeteta i sprovođenje istraživanja o stanju prava djeteta.

Institucije: Nosioци aktivnosti: Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Finansijska procjena: 2.000 €.

III.2.3 Specifični strateški cilj 3: Osnaživanje uprave policije i pravosudnog sistema za zaštitu djece od nasilja i za rad u najboljem interesu djeteta

Aktivnost 3.1. Jačanje kapaciteta policije u cilju povećanja broja službenika osposobljenih za rad s djecom i njihovog znanja o postupanju u najboljem interesu djeteta

Indikator: Standardizovane obuke za sve policijske službenike kreirane i implementirane do 2019. godine.

Očekivani ishod: Djeca imaju kontakt s obučanim policijskim službenicima koji rade u interesu djeteta.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MUP.

Finansijska procjena: 15.000 €.

Aktivnost 3.2. Obezbijediti da svaki policijski centar i odjeljenje bezbjednosti ima odvojenu sobu za razgovor s djecom, koja je po mjeri djeteta i koja je odvojena od počinitelja i drugih lica

Indikator: Sva policijska odjeljenja koja rade s djecom imaju specijalizovane i po standardima opremljene prostorije u kojima djeca čekaju sa svojim predstavnikom da bi se onemogućio kontakt s počiniocem do 2021. godine.

Očekivani ishod: Djeca su zaštićena od ponovne viktimizacije, djeca su intervjuisana od strane policijskog službenika u prijateljskoj atmosferi, prilagođenoj djeci.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MUP.

Finansijska procjena: 60.000 €.

Aktivnost 3.3. Unaprijediti kvalitet pravne pomoći za djecu žrtve nasilja (zlostavljanja i zanemarivanja) i uspostavljanje servisa za žalbeni mehanizam

Indikator: Razvijeni i implementirani standardi za pružanje pravne pomoći djeci žrtvama nasilja i razvijene obuke do 2018. godine. Registar sertifikovanih advokata dostupan u okviru Advokatske komore. Lista sertifikovanih advokata dostavljena Ministarstvu pravde i sudovima. Ministarstvo pravde vrši redovne evaluacije usluga koje se pružaju djeci, uključujući i prihvatanje žalbe u vezi s pružanjem pravne pomoći – kontinuirana aktivnost.

Očekivani ishod: Potvrda dječjih ljudskih prava u pravosudnom sistemu. Djeca imaju zakonskog zastupnika i besplatnu pravnu pomoć uvijek tokom sudskog postupka.

Institucija: Nosioци aktivnosti: Advokatska komora Crne Gore.

Finansijska procjena: 15.000 €.

Aktivnost 3.4. Pripremiti i sprovesti obuku za sudije, tužioce i advokate o konceptu prava djeteta, te obuku i program razvoja sposobnosti za rad s djecom u pogledu komunikacije s djecom i stvaranja sigurnog okruženja u sudskom postupku, saglasno relevantnim međunarodnim standardima i uz primjenu UN Smjernica za rad sa djecom žrtvama i svjedocima krivičnih djela

Indikator: Pripremljene i sprovedene dvije obuke, na godišnjem nivou, za 50 učesnika – kontinuirana aktivnost do 2021. godine.

Očekivani ishod: Lica koja pružaju pravnu pomoć obučena su za rad s djecom. Sudije i tužioci rade u najboljem interesu djeteta. Svi profesionalci edukovani su za primjenu Smjernica UN-a o pitanjima koja se odnose na djecu, žrtve i svjedoke kaznenih djela i Smjernica Savjeta Evrope o pravosuđu po mjeri djeteta, primjenjuju ga u radu i svi su edukovani da rade u skladu s ovim standardima.

Institucije: Nosioci aktivnosti: Centar za obuku sudija i tužioca, Advokatska komora i nevladine organizacije.

Finansijska procjena: 6.000 € godišnje.

Aktivnost 3.5. Eliminisanje ponovne viktimizacije djece žrtava i svjedoka izgradnjom odvojene sobe u sudovima i tužilaštvima, koja je po mjeri djeteta i koja je odvojena od počinitelja; korišćenje intervjua s djecom u odvojenim prostorijama, putem video linka i unaprijeđenje opreme

Indikator: Svi sudovi imaju specijalizovane i po standardima opremljene prostorije u kojima djeca čekaju sa svojim predstavnikom da bi se onemogućio kontakt s počiniocem. Obezbijedena posebna digitalna oprema za vođenje razgovora s djecom i u primjeni u svim sudovima Crne Gore do 2019. godine. Dijete zrtva se ne ispituje više od dva puta.

Očekivani ishod: Djeca daju iskaz putem video-linka, uz pomoć psihologa ili psihijatra. Djeca nijesu ponovo žrtve tokom sudskih postupaka. Djeca ne ulaze u sudnicu. Primjena procedura i postupaka prilagođenih djetetu.

Institucije: Nosioci aktivnosti: Vrhovni sud Crne Gore i Sudski savjet.

Finansijska procjena: 100.000€.

Aktivnost 3.6. Obezbijediti da svaki sud i tužilaštvo imaju odjeljenje za stručnu podršku za djecu, koje se sastoji od profesionalaca koji pomažu sudiji u postupku nasilja nad djecom

Indikator: Stručni tim sastavljen od psihologa i socijalnog radnika (ili specijalnog pedagoga) do 2021. godine.

Očekivani ishod: Djeca su zaštićena od daljnjeg nasilja kada su svjedoci/žrtve nasilja. Djeca se ne suočavaju s počiniocem. Tokom sudskog postupka, pitanja koja djetetu postavlja advokat dostavljaju se preko psihologa na način koji je prilagođen samom djetetu. Profesionalci koji rade s djecom edukovani su za primjenu Smjernica UN-a o pitanjima koja se odnose na djecu, žrtve i svjedoke kaznenih djela i Smjernica Savjeta Evrope o pravosuđu po mjeri djeteta, primjenjuju ga u radu i svi su edukovani da rade u skladu s ovim standardima.

Institucije: Nosioci aktivnosti: Sudski savjet, Tužilaštvo.

Finansijska procjena: 25.000 € godišnje.

Aktivnost 3.7. Informisanje djece i njihovih zastupnika o pravima djeteta i dostupnim uslugama podrške u okviru pravosudnog sistema

Indikator: Broj inicijativa koje se odnose na bolje informisanje djece i njihovih zastupnika o pravima djeteta i dostupnim uslugama podrške u okviru pravosudnog sistema do kraja 2021.g.

Očekivani ishod: Unaprijeđena informisanost djece i njihovih zastupnika o pravima djeteta i dostupnim uslugama podrške u okviru pravosudnog sistema. Unaprijeđen pristup djece pravdi.

Institucije: MP, Vrhovni sud, Vrhovno državno tužilaštvo

Finansijska procjena: 10.000 €.

III.2.4 Specifični strateški cilj 4: Pokretanje promjena u društvenim normama koje prihvataju, opraštaju ili ignorišu nasilje

Aktivnost 4.1. Nacionalna kampanja protiv fizičkog kažnjavanja djece i porodičnog nasilja

Indikator: Kampanja se sprovodi na nacionalnom nivou, u lokalnim zajednicama i na TV stanicama do kraja 2017.godine. Održana nacionalna konferencija za stručnu javnost o problematici nasilja u porodici.

Očekivani ishod: Povećana svijest o nasilju u porodici. Smanjeno nasilje u porodici. Smanjen procenat građana koji fizički kažnjava djecu. Djeca rastu u sigurnijem porodičnom okruženju.

Institucije: Nosilac aktivnosti: Vlada; partneri: Lokalna samouprava, NVO sektor.

Finansijska procjena: 60.000 €.

Aktivnost 4.2. Sprovođenje nacionalne kampanje o nasilju nad djecom, za podizanje javne svijesti o problemu vršnjačkog nasilja, nasilja u školama, o problemu onlajn nasilja, nasilja u vezama, kao i seksualnog nasilja, o društvenim normama i kulturnoj praksi koja prihvata, oprašta ili ignoriše nasilje

Indikator: Tri video-kampanje sprovode se na nacionalnom nivou na svim popularnim TV stanicama. Kampanja u školama sprovedena na temu "Ljubav i tolerancija nasuprot nasilništvu i vršnjačkom nasilju." Razvijen set materijala i distribuiran u školama, institucijama, zdravstvenim ustanovama, CSR i široj javnosti putem nacionalne televizije i radija – kontinuirana aktivnost. Sprovedena promocija "Net prijatelji" aplikacije po školama, a koja je dio dodatnog nastavnog materijala za IT nastavnike u školama.

Tokom 2017, 2018, 2019, 2020. i 2021. godine.

Očekivani ishod: Povećana svijest o prisustvu nasilja u školama, onlajn nasilju, i vršnjačkom nasilju. Djeca su upoznata s opasnostima i prevencijom onlajn seksualnog nasilja nad djecom i drugim vrstama nasilja nad djecom. Smanjeno nasilje u školi, uključujući vršnjačko nasilje, nasilje u vezama među adolescentima, onlajn nasilje, i nasilje od strane školskog osoblja. Škole postaju sigurno okruženje za djecu.

Institucije: Nosilac aktivnosti: MPJ; partneri: NVO sektor, mediji.

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 4.3. Razvoj, unapređenje i primjena programa obuke u cilju promjene stavova koji prihvataju, opraštaju ili podržavaju nasilje, uključujući i stereotipne rodne uloge, rasnu ili etničku diskriminaciju, prihvatanje fizičkog kažnjavanja i drugih štetnih tradicionalnih praksi

Indikator: Razvijeni i akreditovani programi koji utiču na promjenu stavova; broj i vrsta obuka, broj obučanih – kontinuirano do 2021. godine.

Očekivani ishod: Promijenjeni stavovi ukorijenjeni u društvenim i kulturnim normama i tradiciji. Umanjeni rodni stereotipi i svi tipovi diskriminacije u društvu. Djeca su manje izložena nasilju koje proizilazi iz patrijarhalnih stavova i rodne diskriminacije.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MLJMP, MPJ; partnerske institucije: MRSS, MZ, NVO sektor, donatori.

Finansijska procjena: 10.000 € godišnje.

Aktivnost 4.4. Obuka medija o pravima djeteta, o svim vrstama i oblicima nasilja nad djecom i izvještavanju o nasilju nad djecom

Indikator: Kreiranje programa za obuku i vodič za medijsko izvještavanje o nasilju nad djecom, seksualnom, psihološkom, fizičkom, ekonomskom nasilju, o zanemarivanju i ranim dječjim brakovima – u skladu s pravima djeteta, i dijeljenje istog predstavnicima medija. Sprovođenje kontinuiranog usavršavanja zaposlenih u medijima do 2020. godine.

Mogući ishod: Informisanost medija o pravima djece, međunarodnim standardima i ranjivosti djece na nasilje. Mediji postaju snažan partner u besplatnoj promociji antidiskriminacije i savremene percepcije o vaspitanju djeteta i ulozi djece u društvu.

Institucije: Nosioci aktivnosti: Agencija za elektronske medije, Agencija za zaštitu ličnih podataka. Partnerske institucije: mediji.

Finansijska procjena: 7.000 € godišnje.

Aktivnost 4.5. Razvoj automatizovanog sistema za plasman sadržaja radi uklanjanja ili blokiranja djece neprimjerenih materijala

Indikator: Kreiranje i implementiranje regulacije za rad medija u vezi s sistemom plasmana. Sistem plasmana je operativan u svim nacionalnim TV kućama do 2020. godine.

Mogući ishod: Djeca su sigurnija od onlajn nasilja i nasilja na televiziji. Djeca su zaštićena od negativnog uticaja pojedinih TV programa.

Institucije: Nosioци aktivnosti: Regulatorno medijsko tijelo, Ministarstvo kulture; partneri: NVO sektor.

Finansijska procjena: 10.000 €.

Aktivnost 4.6. Pružanje informacija putem medija, uključujući elektronske medije, o nasilju nad djecom, posebno onlajn seksualnog iskorištavanja djece i onlajn vršnjačkog nasilja

Indikator: Kreiranje promotivnog i informativnog materijala u obliku TV spotova, kratkih dokumentarnih filmova i redovno distribuiranje putem medija, u periodu 2017. - 2021. godine. Sprovedena promocija CIRT-a (Tim za prevenciju i suzbijanje nelegalnog sadržaja na internetu) po školama.

Očekivani ishod: Saradnja medija s nadležnim institucijama. Povećanje podrške javnosti za razvoj servisa podrške djeci i porodicama. Promjena stavova u odnosu na fizičko kažnjavanje djece. Povećanje javne svijesti o faktorima koji mogu ugroziti ili unaprijediti zdrav razvoj djeteta.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MIT i Regulatorno medijsko tijelo; partneri: mediji.

Finansijska procjena: 10.000 € godišnje.

III.2.5 Specifični strateški cilj 5: Razvijanje životnih vještina i otpornosti kod djece kako bi se spriječilo nasilje i njegove posljedice

Aktivnost 5.1. Promocija, jačanje, osnaživanje nacionalnog dječjeg SOS telefona za savjetovanje i prijavu nasilja nad djecom, uključujući i onlajn nasilje nad djecom.

Indikator: Nacionalna dječja SOS linija je uspostavljena do 2018. godine, telefon je besplatan i non-stop dostupan za svu djecu. Sprovedena promocija CIRT-a po školama.

Očekivani ishod: Nasilje nad djecom postaje vidljivije, djeca znaju gdje da se obrate za pomoć i savjet, a odrasli imaju priliku da dobiju informacije, savjet, ili da prijave sumnju na nasilje nad djecom, kako bi bili upućeni na relevantne institucije.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS, NVO sektor.

Finansijska procjena: 45.000 € tokom prve godine, nakon toga 30.000 € godišnje.

Aktivnost 5.2. Kreiranje i implementacija programa za osnaživanje djece predškolskog uzrasta za razvoj socio-emocionalnih vještina

Indikator: Programi kreirani i sprovedeni u svim predškolskim ustanovama do 2021. godine

Očekivani ishod: Djeca predškolskog uzrasta osnažena da prepoznaju određene forme nasilja i da alarmiraju roditelje, staratelje i učitelje/učiteljice.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MPJ; ZzŠ; partneri: NVO sektor, donatori.

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 5.3. U okviru redovnih i vannastavnih školskih programa sprovoditi preventivne aktivnosti u cilju promovisanja prava djeteta i principa nenasilja

Indikator: Sprovedeni školski preventivni i edukativni programi, radionice s učenicima ili projekti – kontinuirano do 2021. godine.

Očekivani ishod: Smanjena tolerancija na nasilje u školama i društvu, ojačane komunikacione vještine djece i sposobnosti konstruktivnog rješavanja problema i prihvatanja različitosti, povećana sposobnost zaštite od svih vrsta nasilja i sl.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MPJ, ZzŠ, donatori, NVO.

Finansijska procjena: 10.000€ godišnje.

Aktivnost 5.4. Kontinuirana primjena programa usmjerenih na smanjivanje vršnjačkog nasilja

Indikator: Sprovedeni preventivni i edukativni programi i radionice; broj i vrsta programa; broj obuhvaćene djece – kontinuirano do 2021. godine.

Očekivani ishod: Smanjeno vršnjačko nasilje, djeca osnažena da prijave vršnjačko nasilje.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MPJ, ZzŠ, donator. Partneri NVO, MRSS.

Finansijska procjena: 10.000€ godišnje.

Aktivnost 5.5. Razvoj i primjena programa čiji je fokus podrška djeci iz osjetljivih grupa za jačanje vještine samozaštite od svih oblika nasilja

Indikator: Osmisliti, akreditovati, sprovoditi preventivne i edukativne programe i radionice; broj i vrsta programa; broj obuhvaćene djece – kontinuirano do 2021. godine.

Očekivani ishod: Djeca iz osjetljivih grupa (RE populacija, djeca s posebnim obrazovnim potrebama, djeca bez roditeljskog staranja i sl.) osnažena za prepoznavanje, odbranu i prijavljivanje svih oblika nasilja.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MPJ, ZzŠ, MRSS, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, donatori i NVO.

Finansijska procjena: 10.000€ godišnje

Aktivnost 5.6. Jačanje socio-emocionalno-zdravstvenih vještina na svim nivoima obrazovanja

Indikator: Promovisan izborni predmet Zdravi stilovi života, broj učenika koji ga biraju, broj redovnih i vannastavnih aktivnosti sa sljedećim temama: reproduktivno zdravlje, važnost sporta, HIV i AIDS, mentalno zdravlje, prevencija zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i dr.

Očekivani ishod: Djeca su svjesna mogućih opasnih ponašanja i njihovih posledica. Smanjeno korištenje alkohola i cigareta kod djece, podignuta svijest o bezbjednoj vožnji, smanjeno nasilništvo (bullying) i vršnjačko nasilje. Podignuta svijest o zdravim stilovima života.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MPJ; ZzŠ; partnerske institucije: MZ, NVO sektor, donatori.

Finansijska procjena: 10.000€ godišnje.

III.2.6 Specifični strateški cilj 6: Kreiranje sistema za monitoring, evaluaciju i istraživanje

Aktivnost 6.1. Razviti i operacionalizovati indikatore za praćenje i evaluaciju rada na polju nasilja nad djecom u elektronskom formatu (bazi podataka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu unutrašnjih poslova i u informacionom sistemu pravosuđa, Ministarstva zdravlja i Ministarstva prosvjete)

Indikator: Indikatori, uz odgovarajuće razvrstavanje prema starosti i polu unose se u bazu podataka Ministarstva rada i socijalnog staranja i baze podataka Pravosudnog informacionog sistema, u baze drugih resora, do kraja 2021. godine.

Očekivani ishod: Instrumenti za evaluaciju i praćenje primjene zakona i politika u vezi s nasiljem nad djecom postoje i koriste se od strane svih relevantnih aktera kako bi se identifikovali nedostaci, napredak, problemi i najbolje prakse u ukupnom sistemu za prevenciju i zaštitu djece od nasilja.

Institucije: Nosioci aktivnosti: MRSS, MP, MUP, Sekretarijat Sudskog savjeta, MZ, MPJ.

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 6.2. Povezati i umrežiti sve baze podataka relevantnih ministarstava, a u dijelu koji se bavi nasiljem nad djecom

Indikator: Povezivanje baze podataka Ministarstva rada i socijalnog staranja s bazama podataka Pravosudnog informacionog sistema, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravlja i Ministarstva prosvjete u pogledu specifičnih indikatora koji se odnose na njihov rad, do kraja 2021. godine.

Očekivani ishod: Instrumenti za evaluaciju i praćenje primjene zakona i politike u vezi s nasiljem nad djecom postoje i koriste se od strane svih relevantnih aktera kako bi se identifikovali nedostaci, problemi i najbolje prakse u ukupnom sistemu za prevenciju i zaštitu djece od nasilja.

Institucije: Nosioци aktivnosti: MRSS, MP, MUP, MZ, MPJ, Sekretarijat Sudskog savjeta.

Finansijska procjena: 40.000 €.

Aktivnost 6.3. Sprovođenje istraživanja o pojavi nasilja nad djecom

Indikator: Kontinuirano se sprovode istraživanja o pojavi nasilja nad djecom do 2021.godine.

Očekivani ishod: Integrisano prikupljanje podataka sa sistematskim pristupom, analize i istraživanja u području nasilja nad djecom. Ovi podaci služe kao osnova za budući dalji razvoj i unapređenje sistema i omogućavaju poređenja i analize stanja prije i poslije.

Institucije: Nosioци aktivnosti: Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Sud, MUP, Tužilaštvo; partnerske institucije: MRSS, MZ, MPJ, NVO.

Finansijska procjena: 20.000 € godišnje.

Aktivnost 6.4. Formiranje komisije od predstavnika nadležnih institucija i NVO sektora za praćenje implementacije Strategije

Indikator: Jednom godišnje izrađen izvještaj o implementaciji i dostavljen Vladi.

Očekivani ishod: Problemi implementacije na vrijeme identifikovani i odstranjeni. Implementacija Strategije olakšana.

Institucije: Nosilac aktivnosti: ministarstva po principu rotacije i to: MRSS za 2017.god, MPJ za 2018.god, MZ za 2019.god., MUP za 2020.god.

Finansijska procjena: Nema dodatnih troškova.

III.3 Pokazatelji uspjeha u realizaciji ciljeva Strategije u vremenskom periodu od 2017. do 2021. godine

Pokazatelji uspjeha u realizaciji ciljeva ¹ :
1. Broj djece koja su izložena nasilju u porodici smanjen za 20 procenata do 2021.
2. Broj prijava djece žrtava nasilja ² na nacionalnom nivou tokom jedne godine povećan za 10 procenata do 2021.
3. Broj prijava slučajeva zanemarivanja djece na nacionalnom nivou tokom jedne godine povećan za 10 procenata do 2021.
4. Broj prijava slučajeva seksualnog nasilja nad djecom na nacionalnom nivou tokom jedne godine povećan je za 10 procenata do 2021.
5. Percepcija djece u školama o učestalosti vršnjačkog nasilja povećana za 30 procenata do 2021.
6. Procenat građana koji smatraju da je neprihvatljivo tući dijete povećan za 30 procenata do 2021.
7. Povećanje dostupnosti usluge "porodični saradnik" na sve opštine u Crnoj Gori do 2021.
8. Putem video-linka ispitano je minimum 50 posto slučajeva djece žrtava/svjedoka nasilja do 2021.
9. Recidivizam učinilaca seksualnih delikata protiv djece smanjen za 20 procenata do 2021.

¹ Međunarodna praksa pravi razliku između (1) pokazatelja koji kvantifikuju stepen nasilja nad djecom tako što se mjeri rasprostranjenost to jest prevalenca nasilja nad djecom, i (2) pokazatelja koji ukazuju na stepen funkcionisanja takozvanog zaštitnog okruženja – pri čemu se ne misli samo na rad institucija već i na druge aktere koji omogućavaju sprečavanje i reagovanje na slučajeve nasilja, zlostavljanja i eksploatacije. Zaštitno okruženje obuhvata: kapacitete državnih organa da zaštite dijete; postojanje usluga za prevenciju, oporavak i reintegraciju; rasprostranjenost štetnih praksi, stavova i običaja u zajednici; razvijenost životnih vještina kod djece i nivo dječje participacije; kapacitete porodice i zajednice; i slično. (Izvor UNICEF (nije datirano). "Manual for the Measurement of Indicators of Violence against Children". Interni dokument).

Unaprijeđenim zaštitnim okruženjem, očekuje se da će se broj prijava nasilja povećati, jer to znači da će se smanjiti tolerancija na nasilje u društvu, da će se bolje prepoznavati slučajevi nasilja, da će se povećati spremnost za prijavljivanjem nasilja i povećati povjerenje u institucije da će adekvatno zaštititi žrtvu. Sa druge strane, očekuje se da će se na nivou društva smanjiti nasilje nad djecom, jer će nasilje u sve većoj mjeri biti neprihvatljivo za građane, a bolje funkcionisanje zaštitnog okruženja će odvratiti potencijalne počiniocce nasilja.

² Uključujući zanemarivanje

Domaći i međunarodni propisi korišćeni u izradi Strategije

Ustav Crne Gore („Službeni list Crne Gore”, broj 1/ 2007. od 25.10.2007)

Porodični zakon („Službeni list RCG”, br. 01/07)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni list CG”, br. 46/10)

Krivični zakonik („Službeni list CG”, br. 40/08, 25/10, 32/11, 40/13, 56/13)

Zakon o krivičnom postupku („Službeni list CG”, br. 57/09, 49/10)

Zakon o prekršajima („Službeni list CG”, br. 01/11, 6/11, 39/11, 32/14)

Zakon o javnom redu i miru („Službeni list RCG”, br. 41/94)

Zakon o rodnoj ravnopravnosti („Službeni list RCG”, br. 46/07)

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG”, br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15)

Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list CG”, br. 46/10, 18/14)

Zakon o unutrašnjim poslovima („Službeni list CG”, br. 44/12, 36/13, 1/15)

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći („Službeni list CG”, br. 20/11)

Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni list RCG”, br. 39/04, „Službeni list CG”, br. 14/10, 40/11, 03/16, 39/16, 02/17)

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku („Službeni list Crne Gore ”, br. 64/11)

Konvencija o pravima djeteta

Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji na

Fakultativni protokol o uključivanju djece u oružani sukob uz Konvenciju o pravima djeteta

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima • Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čiji je cilj ukidanje smrtne kazne

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena

Fakultativni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala

Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom

Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom

Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama i municijom uz Konvenciju protiv transnacionalnog organiziranog kriminala

Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece

Konvencija MOR broj 182 o najgorim oblicima dječjeg rada i preporuke MOR-190 o zabrani i trenutnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dječjeg

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenih protokola 11, 4, 6, 7, 12, 13

Protokol broj 14 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS No 194

Savjet Evrope Konvencija za Prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Evropska socijalna povelja (1961) i revidirana Evropska socijalna povelja

Evropska konvencija o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja

Konvencija o kibernetičkom kriminalu br. 185

Evropska konvencija o pravima djeteta

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja